

avtor za odrasle. Za zdravje in raznorodnost ter bogastvo naše književnosti bi bilo dobro, če bi mu slovenski avtorji sledili tudi tjakaj, a so obmolknili pred praznino Niča in Biti. Toda njegovo izročilo in želja po prijetnih šalah se na srečo kot most pojavlja iz roda v rod v mladinski književnosti in tudi to je po svoje dobro.

Bina Štampe Žmavc

HUMORNI (NA)SPREGLED

Pesnik, literarni kritik in publicist Peter Kolšek je pred leti ob izidu svoje pesniške zbirke objavil v *Književnih listih* na moč zanimivo in duhovito samorecenzijo. V njenem uvodu je hkrati prostodušno odkril tudi razloge za tak podvig – o knjigi pač ni hotel pisati nihče drug! –

Za avtorja, ki je živ le v tesnem sožitju z bralcem, in torej v nekakšnem nenehnem bralnem razmerju, bran, prebran in izbran, dovolj veljaven razlog, da se skuša iz bizarne situacije izvleči sam, pa čeprav z distančno humorno in blago ironično samorefleksijo. Gre torej za zavesten avtorjev sestop v širokosrčno osončje humorja.

Če je namreč humor »najpopolnejša svoboda duha« – v razmerju do komičnega – bolj prefinjena, višja stopnja smešnega v eksplozivni komično-tragični hkratnosti vsega v človeškem življenju, potlej je popolnoma razumljiva pesnikova odločitev, da se dvigne nad reve sveta in pogleda navzdol iz humorne, ptičje perspektive. Da si skratka vzame svobodo in odplava visoko nad tozemsko težnost in težavnost svojega položaja ter si hkrati morda pridobi tudi bralca.

Zato avtorica tega humornega (na)spregleda postavlja sama o sebi spekulativno trditev, da je šegava in humorna pisateljica, pa čeprav bi zaradi tega lahko obveljala na eni strani za humoristko, na drugi strani pa za prismuknjenko in tako hkrati trčila ob nerazdružljivo zmes tragičnega in komičnega, ki ju zmoremo ločiti in prepoznati pač glede na perspektivo, iz katere ju motrimo.

Ker je malo verjetno, da bi o omenjeni avtorici kdaj kdo pisal kot o šegavi in humorni pisateljici, pesnici ali dramatičarki, si pač sama dovoljuje kratek vzlet duha do ptičje perspektive in se, zemeljski težnosti navkljub, samo-ogleda in zagleda v lepo okrogli humorni obliki. – Že zato, da bodo telesni sokovi (v skladu s prvotnim, latinskim pomenom besede humor) v zdravem in nasmejanem ravnovesju, kar bistveno prispeva k preživetju – tako literarnemu kot tudi telesnemu.

Indici namreč napeljujejo na to, da ima prej postavljena spekulativna trditev pravzaprav dokazljivo realno osnovo. Bodisi v avtoričinem proznem, bodisi v dramskem ali pesniškem rokodelstvu.

Avtorica pa je skorajda megalomansko prepričana, da je v večini njenih del – od *Slik in zgodb iz tisoč in enega pasjega dne* do *Treh zvezd za celjske kneze* ne-spregledljiva količina oksigena humorja. Ne primanjkuje ga pesniškima zbirkama *Čaroznanke* in *Klepetosnedke*, hahlja se v *Popravljalnici sanj*, *Urah kralja Mina* in *Bajki o svetlobi*, *Muc Mehkošapek* pa je pravzaprav ves en sam nasmejan vzlet nad dirkališče ur in časa.

Da ne bo kakšne pomote — ne govorimo o gromoglasnem, huronski smeh vzbujajočem humorju, gargantuovskem krohotu ali burkastem porogu, pač pa o tenkih kapilaricah smehca, ki nasmehne dušo, požgečka slabo pretočne telesne sokove, prijetno zaščemi v kosteh, poščegeta v dlaneh in veselo osmeši oči, ko zazneni v pomenljivosti besede, nakodra verze, rahlja povedi in se smehlja v mislih.

Če ostanemo pri humorju, bi recimo dramskemu tekstu *Princesa kamnitih besed* iz katere koli perspektive težka pripisali suhoparno resnobljnost, saj gre za pravo poprno veseljaštvo besed, sredi katerega pada kralju krona na kumaro in ima vsak poper svoj zoper in coper, kot se izkaže na koncu, in žabodej postane čarodej in popričeso odčara nazaj v princeso in se — prmejpoper! — zgodi takšen coper, kot je happy end! —

Ker pričujoče besedilo ne namerava postati tragično dolg dokazni material humorja, naj se na kratko obmuzne le še ob nekaj besedil. — Naj je vsebina dramskega teksta *Ure kralja Mina* še tako zaresna, saj se dotika teme časa in minevanja, je protiigra ves čas izrazito humorna, včasih malce grenko ironična: tako v dvogovorih med Urarčkom in kraljem, kraljem in podložniki, kraljem in diplomati, kot celo v kruti sanjski medigri, ko kralj Min od sejmarskega goljufa kupuje zakladnico časa.

Humor je blažilo, ki ves čas tamponira tragično naivno pehanje kralja, ko hoče ukrotiti in udomačiti čas, v tragični zmoti, da je on sam kralj — lovec in čas njegova divjad, čas pa ves čas teče po svoje!

V dramskem tekstu *Ernica gosenica*, ki je pravzaprav igra o smrti, o metamorfozi gosenice v metulja, se skupaj s šalčkom, ki ga plete gosenica — tako rekoč za svojo smrtno zibelko — hkrati ves čas napleta blažilna nitka radoživega humorja, celo v trenutkih, ko je *Ernica* življenjsko ogrožena od svojih naravnih sovražnikov. Tak je prizor z žolno, kjer žolna prostodušno prizna, da

»Gosenice so slajše kot kosmulje
in kar se mene tiče, jih med hrano
častim kot najužitnejše metulje!«

Ali, kot se krohotaje izrazi roža mesojedka:

»Je že tako, da vse kar zleze name,
najprej zmehčam v omaki za salame!«

Pa prizor, v katerem žlahtna vrtnica Roza prežene *Ernico*, ki pred škropilnico pribeži prav pod njene veje:

»Gosenična izjava, saj vsi vejo,
da vse gosenice še v mislih žrejo ...
Najraje mlade rožne liste
in se redijo kot požrešne gliste.
Škropilnica, gosenico preženi,
naj se nikoli več ne kupčka k meni ...!«

O pravkar natisnjenem dramskem tekstu *O petelinu in pavu* pa bi se lahko reklo, da se v njem humor pretaka dobesedno v potokih, vse tja do sočnega konca, ko oba glavna akterja dočakata potrditev lastne pomembnosti z ustrezno dozo dežja, ki jo obema enako obilno nameni sonce.

Če se nazadnje zataknejo še v zgodovini, pri pravljичno zgodovinski potepanki *Tri zvezde za Celjske kneze*, kjer je deloma v prozi in deloma v verzih ubesedena

usoda slavnih celjskih knezov, tega takorekoč edinega slovenskega mita, se zdi, da je humorno ironična distančnost morda pravšnje okno, da se skozenj pogleda in ugleda historija in v njeni luči jasneje zasije tudi sedanost — skratka večni simbol kače, ki grize svoj rep, krog ali mandala, kjer se preteklost še kako poskočno dotika sedanosti.

Posebej še, če sta vodiča na zgodovinskem potepu rahlo bizarna plemenita baronica van Hofen, polirka zgodovine, in njen pomočnik Gulp Historik, ki potujeta na mareli, ki po potrebi postane marelica, na kateri v vsakem času in v vsakem podnebjü zorijo sadeži. Pa se na mareli nekoč v nevihti zatakne zatič in namesto v renesansi, kamor sta namenjena, pristaneta v srednjem veku, prav pri grofih celjskih. Za nameček jima skozi čire čaronalnika priletita iz našega tekočega stoletja še dva nadobudneža, Urh in Katarina, in pri silovitem pristanku malodane razsujeta skoraj vso zgodnjo gotiko.

V tem distančno humornem mitu preskakuje humor kot iskre pod podkvami konj, s katerimi potujejo junaki skozi čire čaronalnika, ter z radoživó bližnjico povezuje daljno preteklost, sedanost in prihodnost v celovit bivanjski krog. Iz humorne perspektive je bližja in verjetnejša tudi zgodovinska resnica, da je bila Barbara Celjska prva evropska novoveška kraljica in tako zlahka kos kraljicam nekdanih in srednjeveških vladarskih dvorov, ali, kot pojejo verzi Gulpa Historika,

*»Možje in fantje bi za njen poljub,
popili kurji kakec ali strup,«*

in dalje, z namigom na znamenito zgodbo iz Dekameroná,

*»pojedli v župci lastnega sokola,
če bi jih Barbara objela gola!«*

Hahljajoči verzi razkrivajo skrite spalnično dinastične diverzije celjskih kraljic in ženic, ki imajo za posledico divje razmahnenje posesti celjskih plemenitnikov po tedanji srednjeveški Evropi:

*»Celjankam je polagala v plenice
boginja Venus žezla za kraljice,
brez bojev, s koščkom gole rame
so zlezle pravim kraljem pod pižame!«*

Humorna bližnjica povezuje antično Grčijo in srednjeveške dvore v opisu znamenite in usodne kraje krone ogrskih vladarjev, ki jo na Poljskem izvede Helena Kottanner, dvorna dama Barbare celjske, in si tako v humornih verzih stojita nasproti dve Heleni, ena iz Iliade in druga iz srednjeveškega dvora:

*Če lepa je Helena kriva Troje,
Helena, dvorna dama, je med svoje
blazine všila krono za vladarja,
ki Ladislava naredi za kralja! —*

*Med kronanjem mu jo drži nad glavo
stric Ulrik Celjski, kajpak sebi v slavo! —
Dojenček kralj je namreč še v plenicač,
še dolgo je ne bo držal v ročicah!*

*A glavno je, da se takoj okrona,
da mu nihče ne more vzeti trona.
Kaj bi, če pod kraljevskim plaščkom lula —
saj zdaj je kralj, brez krone pa le nula!*

Ne nazadnje — humor definira tudi srž starodavne vede alkimije kot živo in uporabljivo prakso tudi še za današnjo rabo: »Kot mojster alkimije si lahko

*spreminjaš sivi svinec v zlato —
kraljice vredna, čudežna večšina,
za dušo pa menda kar medicina!*

*Saj v loncu skupaj s svincem izpareva
navlaka duše, črni višek gneva,
in če pri tem kak vrag skrivaj ne fuša,
se v višje sfere prisuklja še duša.»*

In ker je humor posebne vrste alkimija, naj pri tem ostane — naj z alkimijo tudi zaključim tale spekulativni humorni (na)spregled. In če ob tem kak vrag skrivaj ne fuša, se, kot po vsakem srečnem koncu, zdaj gotovo zrelaksira duša! — Bralcem in poslušalcem pa ostane na voljo, da vse skupaj spregledajo ali pa — spregledajo ...

Borut Gombač

BESEDE PA V SMEH

Ne znam se postaviti na glavo in si hkrati na ta zadnjo nataktni klobuk. Ne znam s prsti leve noge brenkati na kitaro. Ne znam z desno nosnico igrati na orglice. In tudi z ušesi migam komaj opazno. Pravzaprav sem precej slab tudi v čisto vsakdanjem spakovanju s čelom in usti. Skratka, pri takšnem ali drugačnem gunčanju afen sem le redko izviren in resnično smešen. Na tistih nekaj nastopov letno na slovenskih osnovnih šolah razen dveh knjig in nekaj še ne objavljenih pesmi in pravljic ne prinašam nobenih rekvizitov. Recimo potapljaške opreme ali vesoljskega skafandra. Tudi sicer največkrat nisem preveč zabaven sogovornik in kljub dejstvu, da sem v življenju največkrat do vratu v besedah, ne stresam dovtipov iz rokava. Marsikatero vprašanje otrok ali učiteljev me spravi v resno zadrego, iz katere se včasih le z veliko težavo izvlečem.

Glede na zgoraj omenjene značajske poteze je torej veliko možnosti, da bo med mano, torej med tisto puščobo, ki neutrudno teži v šolski dvorani in med tistimi, ki morajo to težačenje poslušati, ostal neprebojen zid. In da bodo vse bolj nemirni učenci in vse bolj na široko zehajoči učitelji nestrpno čakali na konec mojega na smrt dolgočasnega nastopa ali pa jih bo le-ta veselil zgolj zato, ker bosta zaradi njega odpadli uri matematike in slovenščine.

Kar pa mi morda vendarle lahko pomaga predreti zid med nami, je literatura sama. Skratka, uspeh mojega nastopa je odvisen zgolj od mojih lastnih pesmi in pravljic.